

MALMÖ HÖGSKOLA

Fakulteten för lärande och samhälle
Kultur, språk och medier

Examensarbete
15 högskolepoäng på avancerad nivå

Jo, vi älskar att läsa!

- pojkars attityder till läsning

Oh Yes, We Do Love to Read!

- Boys' Attitudes to Reading

Magnus Larsson

Lärarexamen 270 hp
Svenska i ett mångkulturellt samhälle
Datum för slutseminarium: 2014-11-12

Handledare: Kent Adelman
Examinator: Jonas Qvarsebo

Förord

Varmt tack till:

Min fantastiska handledare Kent Adelman för din medryckande uppmuntran och vägledning. Trots att jag återkommande trampade in på snåriga stigar, så gav du mig stort stöd och många vänskapliga sparkar i vetenskaplig riktning.

Klassens mentor för att du så generöst ställde upp vid varje önskemål och som dessutom, på eget initiativ, såg till att vi under intervjun fick tillgång till en så optimal plats för intervjun som möjligt.

De fyra informanterna, för att ni deltog och för att ni gjorde det med stort engagemang.

Den berörda klassen som aldrig tackade nej till deltagande, något som gjorde insamlandet av information mindre omständigt.

Min tillgivne och mina barn för att ni i största möjliga mån försökte ge mig arbetsro, inte minst under helgerna, och för er förståelse för pappas frånvaro.

Tolstoy för att du aldrig lämnade min sida med din mjuka kattpäls och dina ständigt hungriga ögon.

Oktober 2014

Karl Magnus Larsson

Sammanfattning

Den här undersökningen studerar pojkars attityder till läsning då de befinner sig i en grupp tillsammans med andra pojkar. För att se hur deras svar påverkats har de i förväg fått fylla i några svar som rör olika frågeområden. Under en efterkommande gruppintervju med fyra pojkar ur samma skolklass i årskurs nio, ges de ett andra tillfälle att svara på några lite mer specifika frågor. Samtalet leder till att några elever blir tystare än andra då det handlar om den egna läsningen i hemmet, men också under lektionstid.

Inledningsvis är det i synnerhet en elev som inte läser så mycket hemma som går i ledning för att svara på hur läsningen ser ut i hans vardag, varvid en annan tenderar att hålla med i det mesta. Samtidigt är det två elever som svarat att de läser betydligt fler böcker vad vi ser att de andra gör. Detta leder till en analys med hjälp av några olika socialpsykologiska verktyg av hur pojkarnas attityder tenderar att förändras beroende på vilken form av läsning de pratar om och om huruvida de befinner sig i en icke-anonym eller en anonym situation.

Undersökningen ser också tecken på att elevernas sociala strukturer kan kastas om när en av de fyra eleverna går i bräschen för ett samtal som leder oss in i på läsning som intresserar dem mer i grupp än vad den sedvanliga läsningen av böcker gör. Detta samtal pekar på att det kan finnas andra sätt för pojkar att inte bara finna intresse, engagemang och identitet utan även finna mening med hjälp av svenskämnet.

Nyckelord

Ergodisk läsning, flerstämmighet, konformitet, meningsskapande, roller, ut- och ingrupper.

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
2. Syfte och frågeställningar	11
3. Litteraturgenomgång	12
4. Metod och genomförande	13
En kvalitativ undersökning	13
Enkäten som underlag	13
En kvalitativ intervju i grupp	15
Forskningsetiska överväganden	15
Genomförandet av information, enkät, urval och intervju	16
5. Analys, resultat och teoretisk tolkning	20
Pojkarnas läsning som en obefintlighet	20
Läsning som attityd eller beteende	21
En normativ maskulinitet	22
En negativ konformitet	23
En positiv konformitet	26
6. Slutsats och diskussion	28
Vilken attityd till läsning kan vara vanlig bland pojkar?	28
Vilka attityder kan byggas hos pojkar i grupp kring läsning?	28
Vilka sociala normer kan råda kring läsning hos pojkar i grupp?	29
Pojkars ingångsläge inför läsningen i skolan	30
Lärares didaktiska möjligheter	31
Ett mer meningsfullt svenskämne för pojkar	32
En rekommenderad didaktisk hållning till läsundervisningen	33
Referenser	35
Litteratur	35
Internet	36
Bilagor	37
Bilaga 1 - Information till målsman	37
Bilaga 2 - Enkäten till eleverna	39
Bilaga 3 - Frågeunderlag till intervjun	40

Inledning

Det finns idag omfattande statistik som pekar på att pojkar i större utsträckning än flickor misslyckas med att få godkänt i olika ämnen under grundskolans senare år. Medan både flickors och pojkars läsförståelse har minskat drastiskt mellan 2000 och 2009, och dessutom ligger under en genomsnittlig OECD-nivå, så är det i synnerhet pojkarna som tappat mest enligt PISA (2013:139). Detta innebär att klyftan mellan könen i den svenska skolan växer kontinuerligt i bl.a. läsförståelse, vilket blir högst yrkesrelevant när svenskläraren ger sig ut på klassrumsarenan.

Vi måste fråga oss vad detta kan bero på. För att besvara den frågan kan vi konstatera att det finns många svar och vetenskapligt framtagna lösningar och att svaren ofta handlar om hur läraren kan motivera och vägleda eleverna. Gunilla Molloy konstaterar i sin undersökning i *När pojkar läser och skriver* (2007:161) att det egentligen vore mer intressant att studera relationen mellan lärare, elev och svenskämne än att endast lägga fokus på pojkarna och deras prestationer. Men detta skulle innebära att ett väldigt stort område behövde aväckas och jag kommer därför att inom den här undersökningens ram begränsa mig till hur några pojkar förhåller sig till läsning. Det kan också vara bra att börja med att endast syna en del av dem - exempelvis som i det här fallet relationen mellan eleverna.

Skolvärlden har som allt annat begränsade resurser. Detta kan medvetet eller omedvetet styra att dess värld inrymmer endast ett bestämt innehåll, d v s en kanon. En sådan kanon anses ofta finnas i böcker men också i film och i andra medier är. De senare är inte lika uppmärksammade som skönlitteraturen. Men i vilken grad vi undviker eller förbiser möjligheter till att använda oss av exempelvis japansk anime i undervisningen vore därför lika aktuellt som att undersöka varför också interaktiva världar ofta har lämnats utanför. Vi bör därför våga fortsätta söka efter fler former av litterära erfarenheter och på så sätt bättre utöka den i skolan så viktiga individanpassningen.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här undersökningen är att ringa in några pojkars attityder, både i grupp och individuellt, till läsning av skönlitteratur i jämförelse den läsning de uppger sig bedriva hemma och i skolan inom svenskämnets ramar.

Frågeställningar

1. Vilken syn på läsning är vanlig bland pojkar?
2. Vilka attityder byggs hos pojkar i grupp kring läsning?
3. Vilka sociala normer råder kring läsning hos pojkar i grupp?

Litteraturgenomgång

Till det här arbetet har jag använt mig av några olika texter för att synliggöra varför det kan finnas skäl till att pojkar har en viss attityd till läsning inom ramen för svenskämnet. Pojkars syn på läsning står som undersökningens viktigaste grund och därför använder jag *Att läsa skönlitteratur* (2003) och *När pojkar läser och skriver* (2007) av Gunilla Molloy som utgångspunkt. I dessa lägger hon märke till några typiska fenomen som kan påverka synen på läsning i skolan. Hon frågar sig dessutom varför pojkar tycker att läsning och skrivning är tråkigt och finner att ett inledningsvis hårt motstånd från pojkarna gentemot läsning med tiden kan mjukas upp. I studien visar det sig att pojkarna oftare finner läsning tråkig och att de som gör störst motstånd exempelvis kan uppfylla en självuppfyllande profetia. Molloy upptäcker också i *Makt, mening, motstånd - Litteraturundervisningens dilemma* (Bergman 2009) att skönlitteratur kan vara en genusimpregnerad handling som fler flickor än pojkar ägnar sig åt. Denna text pekar alltså på att det för pojkar finns ett motstånd till läsning av böcker. Eftersom jag undersöker pojkar blir texterna särskilt behjälpliga då det finns tendenser till liknande utslag i mitt arbete.

Olika socialpsykologiska begrepp används som stöd för de iakttagelser jag gjorde under analysen och därför valde jag en bok vi under lärarutbildningen använt oss av mycket. I Bosse Angelöws och Thom Jonssons (2000) bok *Introduktion till socialpsykologi* räknas en mängd olika socialpsykologiska begrepp upp med vilka det går att förklara hur människor i olika gruppkonstellationer på olika sätt kan påverkas och på ett eller annat sätt interagera med den. Vi får inblick i hur *attityder* kan påverka oss i det mellanmännskliga spelet och att beteendet inte alltid stämmer överens med attityden (Angelöw & Jonsson 2000). Boken har varit relevant för analysen av de fyra pojkarnas svar under arbetet med den inspelade intervjun.

Även Robert Thornberg går med sin bok, *Det sociala livet i skolan* (2006), genom en rad viktiga begrepp såsom roller, grupper, normer och konformitet. Dessa har varit kritiskt viktiga för analysen av pojkarnas uttalade åsikter och tankar då begreppen förklarar eventuella bakgrunder till en attityd.

Olga Dysthe förklarar med hjälp av *Det flerstämmiga klassrummet* (1996) hur elevens utökade talutrymme kan bli en meningsskapande del av undervisningen. Hon diskuterar begreppet engagemang och noterar att det inte alltid kan vara äkta varför lärarens personlighet

kan vara en stark faktor till vilket stoff som används i undervisningen. Denna teori blir en viktig pusselbit då jag diskuterar varför olika former av läsning kan riskera att exkluderas från den kanon som ofta finns och för all del måste finnas av ekonomiska skäl.

Fanny Ambjörnsson söker i sin undersökning, *I en klass för sig - Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* (2003), efter mönster som kan vara typiska för flickor i skolan. Hon finner en normativ femininitet som påverkar hur flickor agerar olika beroende på bl.a. hur könet formas av klasstillhörighet. Hon ger också exempel från den forskning som socialpsykologen Lise Bird (1992) genomförde bland nyzeeländska skolungdomar, vilken bl.a. kunde visa på att flickorna ofta intog en fostrande roll. Detta skulle innebära att pojkarnas roll skulle vara motsatsen till fostrande i sin relation till flickorna och detta blir därför en relevant teori för denna undersökning.

När elever läser gör det detta med en obegränsad törst vill jag påstå. Men med detta påstående finns det parametrar som måste stämma överens med den läsande eleven. En av dem är att vi inte inskränker på elevens fantasi. Judith Langer är expert på *Litterära föreställningsvärldar* (2005), vilket också är titeln på hennes bok. Hon vill uppmärksamma oss om hur dessa litterära föreställningsvärldar kan vidgas genom att vi låter barnens egen fantasi styra deras och våra val. Fantasin måste kunna vidgas till att erkänna fler "olikheter" så att vi som läsande personer får möjlighet att se genom alla "andras" ögon.

Denna synen på en vidgad syn på vad litterära föreställningsvärldar innefattar passar väl in i begreppet läsning så som Olin-Scheller (2008) och Lundberg (Bergman 2009) vill hävda. I *Såpor istället för Strindberg? - Litteraturundervisning i ett nytt medielandskap* (Olin-Scheller 2008) menar Olin-Scheller att vi kan återfinna berättelsestrukturer, om än ganska enkla sådana, som en del av datorspel. Likväl finns det ett stort intresse för dessa interaktiva läsupplevelser vilket blir relevant för min undersökning då vi under intervjun pratar om datorspel.

Metod och genomförande

En kvalitativ undersökning

I den här undersökningen har det använts två undersökningsmetoder, en enkät och en intervju. Enkäten har inte använts i syfte att genomföra en kvantitativ undersökning. Istället har den använts som ett verktyg för att inom den valda klassen kunna göra ett urval, samt som en jämförelsepunkt att utgå från då intervjun senare analyseras. En enkät kan ge tillgång till en helhet utifrån ett brett område och skapa förutsättningar för en kartläggning av en mindre grupp individer. Detta kan ge tillgång till ett lämpligt urval till den efterföljande *kvalitativa intervjun* (Johansson och Svedner 2006:42). En kvalitativ intervju kan bland annat syfta till att synliggöra fenomen eller egenskaper hos människor, vilket också betyder att frågeställningarna bör vara mer flexibla än vad de brukar vara i kvantitativa metoder (Repstad 2007:13).

Repstad (2007:28) menar att kombinationer av metoder ger bättre resultat då det annars kan innebära att underlaget blir för knapphändigt för en analys. Han talar om en slags metodtriangulering vars fördelar kan bli synliga i resultatet men att dess nackdelar kan vara att ”uppläggningsen spräcker de praktiska ramarna” (Repstad 2007:28). Även Johansson och Svedner (2006:41) föreslår att fler än en metod används för att inte insamlandet ska bli för knapphändigt, något som annars är vanligt när det gäller examensarbeten. I detta arbete används därför två metoder, en kartläggande enkät [se nedan under rubriken ”Enkäten som underlag”] tillsammans med en kvalitativ gruppintervju [se nedan under rubriken ”En kvalitativ gruppintervju”].

Enkäten som underlag

Det här arbetet utgår från en *surveyundersökning* (Johansson & Svedner 2006:23) vilken syftar till att ge en översiktlig bild av en helhet. Helheten i det här fallet är en klass från nionde årskursen ur vilka samtliga elever har fått svara på en, i detta fall, enkät [se bilaga 2]. Klassen bestod vid detta tillfälle av tjugotre elever varav elva var pojkar och tolv flickor. Fem elever infann sig av olika skäl inte vid tidpunkten.

Arbetet är i viss mån också en *fallstudie* (Johansson & Svedner 2006:24), dels eftersom det ska ske en avgränsning inom den studerade gruppen, dels därför att fler än en metod används inom undersökningens ramar. Avgränsningen består av ett urval utifrån enkäten som eftersträvar en diskrepans bland elevernas svar, baserat främst på deras svar kring läsningen i hemmet och i skolan [se fråga fyra och fem i bilaga 2]. Johansson och Svedner (2006:25) varnar för att välja informanter som besitter samma åsikter eftersom det då kan uppstå en avsaknad av jämförelsegrupp. Därför är urvalet baserat på i första hand individernas olika tankegångar. Frågorna som ska föra fram sådana möjligheter ställer därför en rad krav.

Under tiden en enkät framställs är det viktigt att tänka på hur dessa frågor bör vara formulerade, samt vilka svar som eftersträvas. Om målet är att ta reda på hur informanterna exempelvis förhåller sig till något så är det mindre lämpligt att använda sig av enkäter som metod. Men faktafrågor som inte kräver några längre svar fungerar bra eftersom informanter ofta skriver fullständiga svar på mer öppna frågor (Johansson & Svedner 2006:33). Den här enkäten eftersträvar därför endast enklare svar kring elevens antal lästa böcker och vad eleven tycker är roligast under svensklektionerna. Därför är de flesta av frågorna också formulerade så att de går att besvara med ett ja eller nej. En annan viktig aspekt som varit styrande i utformningen av enkätens frågor är det faktum att undersökningens syfte kring pojkarnas perspektiv inte får avslöjas i ett alltför tidigt skede, vilket annars skulle kunna ge avtryck i svaren under intervjun, något som behandlas nedan under forskningsetiska överväganden.

Johansson & Svedner (2006:33) påpekar att en enkätundersökning vanligtvis delas upp i två avdelningar. Den första ska då syfta till att kategorisera efter exempelvis kön, ålder och liknande. Då klassens elever tillhör samma åldersgrupp och har en jämn fördelning mellan könen har jag kunnat genomföra en enkel enkätundersökning som enbart behandlar aktuella frågeområden.

Enkätens frågor har utarbetats med olika syften i åtanke. Johansson & Svedner (2006:32) ger flera råd kring utformandet av enkätfrågor. För det första bör enkäter inte vara mer än tre sidor långa men föregås av en textsida med information kring uppgiftens syfte, vem som konstruerat den, försäkringar om anonymitet, vem som får läsa den och dylikt. Den utformade enkäten har föregåtts av ett informationsblad [se bilaga 1] en vecka före. Därtill har enkäten också förhållit sig enbart till en sidas omfång. Johansson och Svedner (2006:34) menar även att negationer och frågeformuleringar längre än tjugo ord bör undvikas samt att endast en sak

bör tas upp per fråga. Frågorna i den genomförda enkäten innehåller maximalt tolv ord om vi bortser från den sista frågan som innehåller två huvudsatser och sammanlagt arton ord. Vidare finns det inga negationer i någon av frågorna och de är dessutom enkla i sin utformning för att underlätta inför informanternas svarsarbete.

En kvalitativ intervju i grupp

Tanken med gruppintervjun var i den här undersökningen att med användning av enkätsvaren synliggöra attityder som bara kunde uppträda när pojkarna befinner sig i en grupsituation. När gruppintervjun med hjälp av enkäten och enkäten som faktabakgrund genomfördes och blev klar för analys var tanken alltså att försöka tyda på vilka sätt och varför pojkarna eventuellt svarade olika i de två undersökningsmetoderna. Att genomföra en gruppintervju kan i vanliga fall ses som ett stort hinder för en lyckad intervju eftersom elevernas olikheter av flera skäl kan påverka autenticiteten i deras svar. Repstad (2007:109) talar om hur exempelvis rasistiska attityder kan arta sig tydligare, men också urarta, under gruppintervjuer, något som ju inte hade varit lika idealiskt ifall det inte var just attityder som skulle belysas i den här undersökningen. De, från informanterna, olika svarens autenticitet kan till viss del säkerställas genom att hela gruppen hör och kontrollerar dem. En nackdel är att denna kontroll också kan gälla informanternas åsikter vilket kan leda till rädslor hos individer för att framställa svar som av resten av gruppen kan anses vara ”fel” (Repstad 2007:110). Det kan därför finnas tankar om att dessa svar ska leda till repressalier från de andra efter intervjun, vilket kan leda till att dessa svar inte framhålls till skillnad från vid ett individuellt intervjuförfarande. Eventuella konflikter gällande åsikter kan därför bli tydligare då informanterna också, som i det här fallet, har svarat olika på vissa frågor i enkäten.

Forskningsetiska överväganden

Eftersom det alltid finns risk för att det hos informanterna kan finnas rädslor för att deras identitet kan komma att avslöjas på olika möjliga sätt, så måste de informeras om vilka skydd de har rätt att åtnjuta för att inte undersökningen ska komma till skada och därför riskera att gå miste om både den relevans och autenticitet som eftersträvas (Hermerén 1996:186). Därför är det inledningsvis viktigt att genom *informationskravet* eller *öppenhetskravet* (Hermerén 1996:242) säkerställa att de känner till undersökningens översiktliga syfte, samt vilka andra forskningsetiska principer som jag som forskare måste och kommer att förhålla mig till. Men

Hermerén (1996:198) påpekar samtidigt att informationsplikten inte alltid bör följas till punkt och pricka då det, som i den här undersökningen, är processer såsom attityder som är föremål för en undersökning. Så eftersom det här är just pojkarnas attityder och attitydernas diskrepans mellan enkät och intervju som är i fokus så behöver viss information undanhållas informanterna. Exempelvis hade enkätens frågor för avsikt att, med hjälp av en mängd olika frågeområden, kamouflera undersökningens specifika inriktning på de attityder pojkarna i gruppen uppvisade.

Samtyckeskravet eller självbestämmandekravet finns till för att säkerställa informanternas frivillighet och att de inte står under något beroendeförhållande till forskaren (Hermerén 1996:244). Därför hade informanterna rätt att när som helst under informationsinsamlingens alla faser avbryta sin medverkan.

Konfidentialitetskravet (Hermerén 1996:245) kan säkerställa och göra att varje enskild situation övervägs på ett sådant sätt så att informanterna eller den plats i det här fallet den skola som de befinner sig på inte går att ur- eller särskilja. Elevernas namn har därför fingerats till Jerry, Steven, Ben och Donovan. Skolans namn anges inte heller av samma skäl och beskrivs därför enbart som en skola i södra Sverige med 600 elever och eget bibliotek.

Nyttjandekravet eller autonomikravet (Hermerén 1996:246) som säkerställer att allt insamlat material inte vidarebefordras till en andra eller tredje part, är särskilt viktigt att efterfölja då forskaren t.ex. undersöker människors fritid, något som jag ju gör då eleverna tillfrågas kring sina läsvanor då de inte är i skolan.

Genomförandet av information, enkät, urval och intervju

För denna undersökning valde jag att undersöka en niondeklass lokaliserad på en skola i södra Sverige. Klassen består av cirka 25 elever jämt fördelade mellan könen av vilka jag inriktade mig på att intervjua fyra pojkar. Eleverna i den valda klassen har varit klasskamrater under hela sin grundskoletid. Svenskläraren som också är deras klassmentor är en medelålders man med lång erfarenhet i yrket. Skolan består av cirka 600 elever inom samtliga årskurser och har ett eget bibliotek. Den här skolan valde jag eftersom den periodvis utgjort en återkommande del av min utbildning under fyra år i form av verksamhetsförlagd tid. Den specifika klassen som har jag därför ofta mött i verksamheten tror jag kan ha större förtroende till mig som forskande student än om jag sökte mig till en annan skola eller klass med vilken jag aldrig har arbetat med.

När informationen till målsman och elev skulle delas ut genomfördes detta i samarbete och i samråd med elevernas mentor. Mentorn tog på sig ansvaret att vidareförmedla det informationsblad [se bilaga 1] jag utarbetat och gjorde så per elektronisk post till föräldrarna. Informationsbladet godkändes först av honom innan det sedan skickades ut ungefär en vecka före enkätundersökningen. I informationsbladet fanns det nödvändig information som delgavs både målsman och elev vilka ombads svara före ett visst datum ifall de inte ville delta eller inte ville låta sina barn delta i undersökningen. Ingen av föräldrarna valde att avstå varför undersökningen kunde fortgå obehindrat.

Då enkäten skulle tilldelas eleverna valde jag även här i samråd med mentorn att göra det i början på en svensklektion mitt på dagen, detta för att möjliggöra ett så stort deltagande från eleverna som möjligt. Efter att mentorn med klassen behandlat några viktiga punkter och efter en viss avvaktan på att ytterligare elever skulle dyka upp så beskrev jag kort undersökningens syfte och delade personligen ut en enkät [se bilaga 2] per person. Efter ungefär tio minuter hade alla elever fullföljt uppgiften och jag tackade för deras medverkan varvid jag samlade in och kontrollerade att enkäterna var kompletta med elevernas förnamn.

Urvalet till intervjun genomfördes efter en granskning av enkäterna varvid i första hand flickorna sållades bort för att jag främst skulle kunna samla in empiri från pojkarna genom intervjun. Med hänvisning till undersökningens ringa storlek och de begränsningar detta medför och i enlighet med Repstad (2007:28) så har jag valt att inte undersöka flickors attityder till läsning eller lärarnas val av didaktik kring den. Däremot har flickornas svar i enkäten fått ligga till grund för översiktliga jämförelser. Klassens mentor gav mig råd kring vilka pojkar som kunde fungera bäst ihop för en av enbart allmänna ordningsskäl lyckad intervju. Det slutgiltiga urvalet baserades med andra ord i grunden enbart på enkätsvaren och mentorns råd helt beroende på vilka elever som var närvarande vid de två insamlingstillfällena. En annan aspekt i mitt urval var vilka frågeområden jag hade för avsikt att undersöka och att jag ville eftersträva en diskrepans mellan så många elever som möjligt, både gällande deras svar och hur de agerar i klassen. Två av eleverna kan anses tillhöra en läsande skara samtidigt som en av dem är mer talför än den andre. De två andra eleverna kan anses tillhöra en i mindre utsträckning läsande skara. Men också de två eleverna kan anses uppvisa olika sidor av deltagande i klassrummet. Denna mer intuitiva form av urval gjorde jag baserad på egen kännedom kring individerna samt utifrån mentorns råd.

Så urvalet inför intervjun mynnade därefter ut i att fyra pojkar valdes ut som förstaval och ytterligare fyra som reserver, ifall någon av de första inte skulle vara närvarande vid intervjutillfället. Efter vidare samråd med klassens mentor konstaterades det att i första hand tre elever inte gjorde sig bra ihop av olika anledningar, varvid också urvalet fick anpassas därefter. Den slutgiltiga gruppen pojkar i det här arbetet fick de fingerade namnen Ben, Jerry, Steven och Donovan. Från början var avsikten att en annan elev än Donovan skulle medverka under intervjun. Men eftersom den eleven inte dök upp under intervjutillfället fick jag välja en av reserverna, något som inte förändrade urvalet i någon större utsträckning eftersom de båda hade svarat jämförelsevis lika på de mest relevanta frågeområdena.

Intervjun genomfördes i en av skolans konferensrum inte långt från lärarnas fikarum. Det är viktigt att ha tillgång till en sådan plats så att intervjun inte avbryts eller på annat sätt stör informanterna (Repstad 2007:95). Eleverna anlände till ett färdigdukat fikabord i form av varmt te, äppelcider och kanelbullar. Inga av eleverna verkade missnöjda med att de var i färd med att missa en pågående svensklektion. Även om miljön inte var särskilt neutral så kan fikat förhoppningsvis ha bidragit med att skapa en hemtrevlig känsla hos dem, något som kan resultera i mer givande samtal (Repstad 2007:96).

Jag klargjorde inledningsvis några punkter [se bilaga 3]. Det kan t.ex. vara viktigt att informanterna från början får chansen att förstå att inga åsikter eller tankar ska klassas som felaktiga utan att de med gott mod ska kunna svara så som de verkligen tycker eller tänker. Det som sades skulle heller inte angå någon annan än de själva eller målsman. Jag bad dem även försöka prata klart och tydligt och att de också skulle försöka göra det en i taget så att ljudinspelningen skulle bli så bra som möjligt. Efter att jag startat inspelningen talade jag också om för dem att den endast skulle användas av mig och eventuellt av min examinator för examensarbetet varvid den sedan skulle destrueras. Denna muntliga information använde jag mig av inte bara för att försäkra mig om att de kunde känna sig trygga i situationen utan också för att inleda med småprat följt av inledningsvis ”lätta frågor”. Inspelningen gjordes med diktafon och blev cirka femtio minuter lång.

Transkriptionen av ljudinspelningen efter intervjun gjorde jag med hjälp av ett behjälpligt transkriptionsprogram - Audacity som finns tillgängligt för gratis nedladdning på internet. Genom att fokusera på de frågeområden som hade högst relevans för den fortsatta processen kunde jag beskära större delar av intervjun och på så sätt motverka onödig tidsnöd, något som annars är vanligt inom den kvalitativa forskningen då stora mängder insamlad information

ofta kan överbelasta forskaren (Repstad 2007:139). Vid framställningen av transkriptionen valde jag att framhäva hur samtalsutrymmet för några elever ibland kunde inskränkas av andra genom att framhäva exempelvis avbrott, antydande skratt och tystnad som kan utgöra viktiga markörer för eventuella attityder som eftersöks. Jag eftersträvade att med stark begränsning återge talspråkighetens närvaro under intervjun och avstod från att exempelvis till fullo beskriva dialektala skillnader, stamning eller för uppgiften mindre betydelsefulla kropps- och bakgrundsljud.

Resultat, analys och teoretisk tolkning

Eleverna har just avslutat sin läsning av boken *Möss och människor* (1937) av John Steinbeck, samt sett filmatiseringen *Of Mice and Men* (1992). Utan elevernas kännedom har deras svensklärare och mentor berättat att de även kommer att läsa *Hjärtans fröjd* (1992) av Per Nilsson under terminens senare del. Utöver den gemensamma läsningen samt arbetet med dessa böcker kommer eleverna att individuellt ha tillgodogjort sig fler böcker fritt valda titlar genom skolbibliotekets regi och genom egen läsning under lektionstid.

Pojkarnas läsning som en obefintlighet

Steven menar sig läsa en till två böcker per år genom skolans svenskundervisning medan han på fritiden högst läser en bok eller ingen alls per år. Han tycker inte så mycket om att läsa skönlitteratur och tycker att faktabaserade böcker åtminstone är bättre: ”Ja mer än skönlitterära böcker”. När han läser föredrar han faktaböcker eller deckare.

Donovan uppger sig läsa cirka två till tre böcker under svenskundervisningen per år och cirka en till två böcker under sin fritid. Också han tycker mindre om skönlitterära böcker medan de faktabaserade däremot förefaller vara av intresse. Han läser dock helst kriminalare och tycker också att det är roligast när de läser samt diskuterar under svensklektionerna. När vi under intervjun berör frågan om hur eleverna ser på sin läsning i hemmet är det också Donovan som är först ut med att svara.

Intervjuare: ”Hur ser ni på er egen läsning därhemma?”

Donovan: ”Jag läser aldrig hemma”.

Intervjuare: ”Vad tycker och tänker ni om det?”

Steven: [*ohörbart*]

Donovan: ”Jo, när jag kollar på filmer så läser jag, men jag läser aldrig en bok”.

Steven: ”Nä, jag har inte läst [*ohörbart*]”.

Donovan: ”Har aldrig gjort i hela mitt liv. Kommer förmodligen aldrig göra”.

Donovan säger klart och tydligt att han aldrig läser hemma och tillägger även att han heller inte gjort så under hela sitt liv och att han förmodligen aldrig kommer att göra så heller. När Donovan framhåller sina ståndpunkter kring den egna läsningen verkar det finnas en ton av

självklarhet eller stolthet i hans röst och han avbryter sin kollega Steven. Det är inledningsvis bara han och Steven som väljer att föra talan kring frågan och Steven å sin sida svarar i direkt anslutning till Donovans svar men tappar snabbt kraften i sin röst. Detta leder till att hans svar till slut blir ohörbart och avbryts av Donovan. I detta inledande skede av diskussionen kring det egna läsandet i hemmet är det alltså två elever som svarar varav Donovan talar med klar stämma och tydlig retorik. Detta medan Steven närmast mumlar bort sina svar som också tystas av Donovan. Om vi jämför med vad de svarat i sina enkäter så är det just dessa två elever som svarat att läser förhållandevis få böcker i hemmet, alltså en till två (Steven) samt två till tre (Donovan) per år.

Med tanke på att deras svar under intervjun kan anses vara något förvrängda jämfört med de svar de uppgav i enkäten vad gäller läsningen ”som en obefintlighet” så kan det tyda på att olika socialpsykologiska fenomen har tagit form i den situationsbundna kontexten, det vill säga gruppintervjun. Även Molloy (2007:15) har i sin undersökning stött på en i flera fall liknande sammansättning elever i sin klass och talar om pojkar vars inställning till läsning är att den är tråkig samt att funktionen av denna inställning är att utmana läraren. Runt den elev hon i sin undersökning kallar för Pelle finns det också enstaka personer som liksom honom väljer att i en slags gemenskap avstå helt från den tråkiga läsningen. Men vilken funktion kan dessa pojkars attityder utgöra i situationer då de talar om läsning och varför väljer de att ha en sådan extrem hållning till läsningen? Det ska vi se närmare på nu.

Läsning som attityd eller beteende

När Donovan i motsats till enkätsvaren påstår att han ”läser aldrig hemma”, ”läser aldrig en bok”, ”aldrig gjort i hela mitt liv” och att han ”förmodligen aldrig [kommer] göra” så är det viktigt att förstå att han så gör i en icke-anonym situation tillsammans med en liten men likväl genuin del av den egna klassen, med vilka han spenderat hela sin grundskoletid tillsammans. Därför kan hans svar vara ett uttryck för en position han intar så att han ska kunna fortsätta upprätthålla sin *förväntade roll* (Thornberg 2006:41). I det här fallet kan det röra sig om en förväntad roll från en eller flera gruppkonstellationer under tiden i skolan. Där kan olika *in- och utgrupper* i stort sett påverka Donovans *utförda roll*, det vill säga det beteende han faktiskt utövar. En förväntad roll är en form av *informella roller* som outtalat tilldelas människor och upprätthålls av den sociala interaktion som finns inom och mellan olika grupper. Den förväntade rollen som handlar om omgivande personers specifika förväntningar

på vad en viss person bör uppvisa kan därför vara en underliggande orsak till vad som sägs under intervjun. Donovan kan med andra ord tänkas befinna sig under påtryckningar från de andra deltagarna eftersom han har en *upplevd roll*, den roll han tror sig behöva uppvisa och att spela för att inte bryta mot de normer som han sedan länge stakat upp i bland annat sin klass.

En annan aspekt på främst Donovans uttalade hållning är att det rör sig om en attityd snarare än ett beteende eftersom vi ju ser att eleven till skillnad från vad som påstås under intervjun faktiskt läser böcker hemma. Det är en åtskillnad som är viktig att göra menar Angelöw och Jonsson (2000:172) eftersom attityd och beteende mycket sällan går i linje med varandra. Donovans uttalade *attityd* om att han eller Steven aldrig läser böcker hemma stämmer inte överens med det faktiska *beteende* som han ger uttryck för i enkäten, det vill säga att han trots allt läser en till två böcker hemma per år.

En normativ maskulinitet

Molloys (2007:15) undersökning handlar i första hand om hur läsningen i hennes klass fortgår under skoltid med den litteratur de använder tillsammans för olika uppgifter, såsom högläsning. Men samma inställning till läsning borde vara applicerbar på de två eleverna Donovan och Steven i följande situation när de talar om läsning i hemmet:

Donovan: ”Alltså, jag tycker typ så, man har inte tid typ så. Du vet, man läser ju filmer. Till exempel om man tittar på en engelsktalande film så har du ju text därnere. Om du förstår vad jag menar. Det är inte så, vad tror vi här... kanske Ben jag vet inte...”

[*Någon skrattar dovt*]

Donovan [*fortsätter*]: ”Du kanske läser, jag menar inte så att du är dum i huvudet för att du läser eller nåt sånt. Jag menar, typ... alltså, vi ser hellre på film än att läsa. Vi går hellre ut, vi går... vi gör hellre saker än att läsa, för läsa är riktigt eh: 'Oh, va roligt'”.

Steven: ”Nej, det [*ohörbart*]”.

Donovan: ”Precis”.

Intervjuare: ”Talar du för hela gruppen nu, Donovan?”

Donovan: ”Ja, jag tror det ifall ni tycker likadant som mig”.

Steven: ”Ja, jag tycker samma”.

[*Någon till håller med och ingen säger emot*]

Steven: ”Alla ungdomar, det är typ ingen som läser vid denna åldern så det...”

Donovan: ”Inte hemma...”

Steven: ”Nä”.

Donovan: ”...om inte det är värsta provet på det”.

Steven: ”Nä”.

Intervjuare: ”Tänker ni så, att det är ingen som läser”.

Steven: ”Nä, det [*ohörbart*]”.

Ben: ”Alltså, kanske om det är en bra bok så kanske man läser den”.
Steven: ”Ja”.
Jerry: ”Om man har tid alltså så läser man”.

Inte endast gör här Donovan i sällskap av Steven klart att läsning är tråkigare än andra aktiviteter utan markerar även att det finns ett ”vi” vars inställning till läsning i hemmet är annorlunda än vad i synnerhet eleven Bens inställning uttalat verkar vara. Men att det uppstår en tydlig skiljelinje kring läsningen i hemmets vara eller icke vara mellan i synnerhet två elever antyder att den självuppfyllande profetia som Molloy (2007:9) beskriver kan vara anammad av eleven Donovan. Att ”pojkar inte läser” är nämligen ett problematiskt uttryck menar Molloy då det i själva verket också är många flickor som tycker att läsning är tråkigt.

Men det kan finnas en annan aspekt som skiljer sig mellan pojkar och flickor i det här fallet, alltså kring läsandets vara eller icke vara. Då Ambjörnsson (2003:52) genomförde sin studie kring flickor på gymnasiet såg hon att en rådande *normativ femininitet* kring hur kroppen borde se ut blev synliggjord. Men hon såg även hur en sådan syn på hur flickor bör vara också gällde deras beteende som ofta stod i kontrast till pojkarnas (2003:61). Detta kan därför föranleda oss att tro att Donovans attityd kan röra sig om ett upprätthållande av en gällande *normativ maskulinitet*, med vilken menas att pojkar inom antingen den nuvarande intervjugruppen, klassen som *ingrupp* (Thornberg 2006:20) eller en annan ingrupp på skolan inte bör tycka att läsning är något roligt eller någonting de bör sysselsätta sig med under sin fritid.

En negativ konformitet

Även när eleverna svarar på frågor kring deras läsvanor under sin skoltid verkar det uppstå motstridiga uppgifter mellan vilka svar som ges i enkäten jämfört med vilka som sedan framkommer under intervjun. Ben uppger att han läser ”kanske 17 stycken” böcker genom svenskundervisningen per år och tio under sin fritid. Han tycker om att läsa skönlitterära böcker och föredrar att läsa deckare, fantasifulla samt faktabaserade texter. När Jerry läser säger han sig läsa tjugo böcker genom skolans undervisning per år och tio under sin fritid. Skönlitteratur ligger ”[i]nte riktigt” i hans tycke medan den faktabaserade litteraturen så gör. När han läser föredrar han ”[h]istoria och skräck”. Under svensklektionerna tycker han det är roligast att ”[t]itta på film och skriva berättelser”.

Som svar på enkätfrågan om hur många böcker de läser i skolan genom svenskundervisningen menar sig Donovan läsa ungefär två till tre böcker per år. Under intervjun intygar han också att han inte läser mer än en bok per termin i skolan:

Intervjuare: ”Men, har ni bara en bok?”

Steven: ”Eh, jag tror ja...”

Intervjuare: [*Lägger till information*] ”Hela terminen? Så läser ni ingen annan bok i skolans regi /.../ då?”

Steven: ”Nej inte...” [*avbryts igen*]

Donovan: ”Jo”!

Steven: ”Eh, det beror på om man vill låna en bok”.

Donovan: ”Vi blir ju tvungna att låna en bok. För ibland ska vi ha så att vi ska sitta och läsa”.

Intervjuare: ”Men hur många läseböcker behöver ni läsa då /.../”?

Donovan: ”En”.

[*Tystnad i fem sekunder*]

Donovan: ”Det blir ju typ en”. [*Paus*] ”Man säger ju bara: 'Jag är inte klar, inte klar, inte klar’”. [*Skratt*] ”Jag har inte öppnat den ens [*skrattande*]”.

Vi börjar nu se ett mönster kring hur två av de fyra eleverna positionerar sig gällande läsningen överlag, alltså inte bara vid intervjufrågor gällande läsningen under deras fritid utan också gällande deras läsning under skoltid. Därför kan elevernas svar även här tyda på att det inom den intervjuade gruppen kan finnas attityder som påverkar hur de förhåller sig till svarssituationen inom den varande gruppen och kanske därför också inom klassen under skoltid, jämfört med hur de svarat anonymt via enkäten. De två andra, Jerry och Ben förblir tysta fastän de i enkäten svarat att de årligen läser betydligt fler böcker både hemma och i skolan än vad Steven och Donovan gör tillsammans. Molloy påpekar angående risker med intervjuer med elever att det:

I skolans värld finns /.../ den outtalade regeln att om man får en fråga, så skall man inte bara svara, utan helst också svara ”rätt”. Detta oavsett om man någonsin har funderat över den ställda frågan eller inte. I skolans kontext uppfattas det oftast som lämpligare att svara än att förbli tyst eller att säga att man aldrig tänkt på denna fråga” (2003:24).

Med tanke på detta kan vi fråga oss om det i de fyra pojkarnas nuvarande situation kan anses vara rätt eller fel att berätta att den egna läsningen är omfattande. Jerry och Ben väljer trots ovanstående outtalade regel att inte svara på frågan. Donovan som däremot svarar menar att han enbart läser cirka en bok per termin under skoltid. Varken Stevens eller Donovans

förhållandevis sparsamma läsning av böcker når alls upp till de två andra elevernas läsning av böcker. Ben och Jerry har svarat att de läser ungefär sjutton (Ben) respektive tjugo (Jerry) böcker per år. Trots eller på grund av detta tycks de båda välja en mer återhållsam position i diskussionerna kring läsningen både i skolan och i hemmet, än vad Donovan och Steven gör.

Thornberg (2006:107) använder begreppet konformitet då han menar att det inte minst i skolan är vanligt att individer tenderar att anpassa sina egna åsikter, värderingar, beteenden etc. beroende på vilken uppfattning majoriteten av gruppen har. Han säger att:

Det blir enklare att leva och fungera tillsammans om man har samma eller liknande uppfattningar och tolkningar av den sociala verkligheten. Detta skapar följaktligen ett tryck mot konformitet (Thornberg 2006:108).

Han nämner även några andra förklaringar på varför konformitet kan förekomma. Men med tanke på att både Jerry och Ben ligger högt över snittet vad gäller läsning i hem och i skola jämfört med de andra i klassen så kan det röra sig om just detta ovan nämnda tryck mot konformitet som de två eleverna Jerry och Ben kan tänkas uppleva. En pojke uppger att han läser en bok och en annan noll. De övriga pojkarna i klassen uppger sammantaget att de läser mellan två till fem böcker genom svenskundervisningens försorg per år. Under fritiden svarar fem av de sju sammantaget att de läser två till fyra böcker. Fem av pojkarna tycker om att läsa skönlitteratur medan sex av dem inte gör det. Det är alltså ungefär hälften av pojkarna som tycker om att läsa skönlitteratur. Ingen av de tolv flickorna som svarade på enkäten uppger att de inom svenskundervisningens ramar läst varken mindre än en bok eller fler än sex, utom en som svarade "kanske en". Tre av dem menar sig inte läsa någon bok på fritiden medan övriga svarar att de läst mellan en halv upp till tre böcker. Tio av flickorna svarar att de tycker om att läsa skönlitterära böcker medan endast en menar sig tycka om faktabaserade böcker. Ungefär fyra femtedelar av flickorna svarar alltså att de tycker om att läsa skönlitteratur.

Men Jerry och Ben säger sig alltså i enkäten läsa tio böcker per år i skolans regi medan deras klasskamrater sammantaget svarar att de läser två till fyra böcker under samma period. Därför kan de båda eleverna anses utgöra en minoritet gällande läsningen i den specifika klassen. Med hänvisning till deras svar i enkäten jämfört med deras låga delaktighet i samtalen under intervjun kring läsning i både hem och skola kan därför de två elevernas åsikter misstänkas vara undertryckta av en majoritet av mindre läsande klasskamrater. Och med tanke på vad vi tidigare såg, att elevintervjuer ofta kan anses kräva svar enligt eleverna,

så kan detta leda oss till tankar om att individernas anpassning till exempelvis den egna skolklassen kan handla om att den utgör en *ingrupp* för dem. Detta skulle således kunna betyda att de två storläsande eleverna känner sig tvingade att rätta sig efter en ”negativ norm” kring läsningen överlag. Men Thornberg menar att det:

[Ä]r viktigt att påpeka att konformitet i sig inte är av ondo (men /.../
[att den] /.../ [kan] resultera i negativa eller destruktiva fenomen)
(2006:108).

Denna konformitet skulle därför kunna anses vara av negativ karaktär, eller hellre uttryckt vara en negativ konformitet utifrån Jerrys och Bens egna läsvanor jämfört med pojkarna i övriga klassen.

En positiv konformitet

Vi har nu sett hur frågor kring läsning av böcker tenderar att påverka elevernas medverkan i samtalen under intervjun. När intervjufrågorna istället eftersöker alternativ till böckerna under elevernas fritid som eleverna också tycker kan ge upptäckter och erfarenheter så är Jerry först ut med att först uppge kategorin spel. Han ger dessutom exempel på ett specifikt datorspel som han under intervjun i samförstånd med de andra pojkarna anser vara ett bra alternativ till böcker:

Intervjuare: ”Vad har ni för andra hobbies som ni tror ger er fantasi och nya tankar, som ni också får från böcker?”

Jerry: ”Spel”.

[Kort paus]

Intervjuare: ”Vad då för slags spel?”

Jerry: ”Fantasispel”.

Steven: ”Ja...”

Jerry: ”Krigsspel”.

Steven: ”Allt möjligt”.

Jerry: ”Kan va' vad som helst”.

Intervjuare: ”Datorspel?”

Jerry: [Intygande] Datorspel”.

Intervjuare: ”TV-spel?”

Steven: ”Ja...”

/.../

Jerry: ”Det här kommer låta överdrivet men Call of Duty Black Ops 1, storyn på den kan vara som att läsa en bok.

Steven: ”Ja, det är sant”. Den är väldigt äkta baserad”. [Pratar samtidigt som Ben, som i sin tur bli ohörbar]

[Donovan verkar säga något inlevelsefullt från spelet fast på engelska. Intervjuaren ber om titeln på spelet igen och både Jerry och Steven svarar ungefär samtidigt]

/.../

Steven: ”Det är många sanna saker där ju med, egentligen”.

Donovan: [Viskande skrik] ”En molotov”!

Den här gången är det alltså istället Jerry som yttrar sig först och har uppbackning av i synnerhet två av de tre andra eleverna - Steven och Donovan - då han anser att även datorspel kan erbjuda alternativa intag av fantasi och upplevelser. Han påpekar att ”storyn” [berättelsen] i dator- och tv-spelet *Call of Duty: Black Ops I*” kan vara som att läsa en bok”. Olin-Scheller (2008:98) beskriver i sin undersökning några vanliga datorspel som potentiella berättelser, utifrån vissa specifika premisser. Hon menar att spelen ofta har en viss struktur som bygger på tre typer av ”innehållsfält. Det första fältet är *informationsfältet* som likt en film informerar spelaren eller "läsaren" om bakgrund och grundförutsättningar. Det andra är *uppmaningsfältet* som ger läsaren alternativ och verktyg att lösa en ofta förekommande konflikt. I det tredje fältet, *aktionsfältet*, så menar hon att *den ergodiska läsningen* främst äger rum vilken kräver att läsaren anstränger sig och som i hög grad blir en aktiv läsare snarare än en passiv.

Med tanke på att elevernas deltagande ökade vid samtalet kring datorspel så verkar detta ämne mindre stigmatiserande för dem än vid samtalet kring läsning av böcker. Med *stigmatisering* menas en egenskap som inom en ingrupp kan anses vara misskrediterande för individen (Thornberg 2000:158). Samtalet tyder också på ett känslomässigt engagemang, något som enligt Olin-Scheller (2008:133) är vanlig bland pojkar då de talar om datorspel. Spelen följer dessutom ofta stilen i klassiska filmgenrer såsom fantasy eller action, vilket hon menar ofta tilltalar pojkar mer än flickor, samt att:

[d]e [ofta] väljer /.../ texter där de kan identifiera sig med en handlingskraftig hjälte och de tycks föredra en spänningsinriktad läsning Olin-Scheller (2008:137).

Med detta i åtanke kan det vara en normativ maskulinitet som återigen påverkar pojkarna i hur de agerar i grupp. Men det verkar nu röra sig om en gemenskap som skapar engagemang och sociala samband bland pojkarna vilket skulle kunna tolkas som en i det här fallet positiv konformitet.

Slutsats och diskussion

Syftet med den här undersökningen har varit att försöka ringa in några pojkars attityder i grupp med andra pojkar till den egna läsningen, i jämförelse med den läsning som de individuellt uppger sig bedriva i hem och i skola. Jag ska nu först besvara mina tre frågeställningar utifrån undersökningen och sedan föra en diskussion utifrån resultaten som ska utmynna i några slutsatser. Till sist följer några förslag på framtida forskning.

Vilken syn på läsning är vanlig bland pojkar?

När Donovan påstår att han aldrig läser hemma gör han det med en självklarhet och stolthet i sin röst. Den elev som uttalat håller med blir närmast avbruten och mumlar bort sina svar. Donovan kan liknas vid en av Molloys (2007:15) elever som hon menar tycker läsning är tråkig. Runt en denne elev kan det finnas fler elever med samma inställning och tillsammans kan dessa bilda en gemenskap gentemot läraren och den enligt dem tråkiga läsningen. Denna syn på läsning har jag kallat för ”pojkarnas läsning som en obefintlighet”.

Vilka attityder byggs hos pojkar i grupp kring läsning?

Genom att jämföra enkätsvaren med de svar som framhövdes under intervjun kan vi nu ana att elevernas attityder till läsning av skönlitteratur har påverkat deras framställning av svaren då de befunnit sig i en grupsituation. Detta skulle därför kunna visa på att det kan röra sig om en konformitet i vilken de individer som anser sig eller av andra anses tillhöra en minoritet inom gruppen anpassar sig till majoriteten (Thornberg 2006:105). Grundat på deras svar i enkäten kan två av pojkarna i själva verket ses som storläsare jämfört med de andra två, något som inte alls framkommer under intervjun. Under intervjun befann sig eleverna i en grupp på fyra pojkar varav två av dem enligt enkätsvaren läste betydligt mer än de två andra i både skolan och i hemmet. Av denna situation uppstår det en obalans i deras deltagande under samtalet kring den egna läsningen. Donovan överdriver med visst stöd av Steven sitt läsande som en obefintlighet under intervjun jämfört med i enkäten. Därför kan det röra sig om en från honom upplevd roll (Thornberg 2006:41) att inför de andra eleverna uppfylla deras förväntningar. De andra eleverna kan i sin tur ha tidigare erfarenheter av hur Donovan brukar

yttra sig, och på så sätt appliceras det en förväntad roll på honom som de också förutsätter att han ska upprätthålla. Här menar jag att det kan vara viktigt som didaktiker att skilja mellan läsning som attityd eller beteende (Angelöw och Jonsson 2000:172). I den här studien blir skillnaden synlig genom att två av eleverna uppvisar stor diskrepans mellan vad de säger och vad de gör.

Vilka sociala normer råder kring läsning hos pojkar i grupp?

Det finns också tecken som tyder på att Steven och Donovan kan anses följa upp en, enligt Molloy (2007:9) vanlig, självuppfyllande profetia som menar att ”pojkar inte läser”. I likhet med en normativ femininitet som Ambjörnsson (2003:61) lade märke till hos flickor i sin studie så kan det också finnas en normativ maskulinitet som hos blir särskilt tydlig i Donovans och Stevens sätt att uttrycka sig under intervjun.

Det kan vara viktigt att reflektera över varför två av eleverna Jerry och Ben förblir tysta och att de två andra fortfarande verkar styra samtalstonen kring läsningen. Det tycks finnas en outtalad regel om att man som elev ska svara på en fråga och att svaret dessutom måste vara ”rätt” (Molloy 2003:24). Men trots detta förblir de två av enkäten att döma läsande eleverna tysta. De verkar återhållsamma vilket kan bero på att de inte vill bryta mot en möjlig norm inom någon form av ingrupp. Thornberg menar att det är enklare att anpassa sig till vad majoriteten i en grupp anser vara acceptabelt, varför vi i den aktuella situationen kan anta att pojkarna som en ingrupp kan vara en styrande norm - en normativ maskulinitet. Detta verkar de två tystare eleverna anpassa sig till genom att förbli tysta. Denna anpassning kan därför visa på en konformitet som i det här fallet kan klassas som negativ eftersom majoriteten av eleverna i klassen läser mindre än vad de två eleverna Jerry och Ben gör.

Under intervjun fanns det också ett samtalsämne som snarare enade de fyra pojkarna och som fick en av de tidigare tystare pojkarna Jerry att träda fram. Han kunde uppbackad av de andra förespråka datorspelens lika värde vad gäller berättelser. Denna liknelse är något som Olin-Schellers (2008:98) teorier kring datorspelens struktur kan bekräfta. Hon menar också att pojkar ofta har ett känslomässigt engagemang för datorspel vilket också går att notera hos de fyra pojkarna i undersökningen (Olin-Scheller 2008:133). Datorspelens utformning är ofta baserad på action- och fantasyfilmer vars handlingskraftiga hjältar pojkar ofta tenderar identifiera sig med (Olin-Scheller 2008:137). Även pojkarna i den här undersökningen verkar

positivt inställda till läsningen av datorspel. Därför kan det röra sig om en normativ maskulinitet som istället formar en positiv konformitet bland pojkarna.

Pojkars ingångsläge inför läsningen i skolan

Av den här undersökningen att döma kan det finnas en normativ maskulinitet som kan forma pojkars attityder till läsning negativt då de befinner sig i skolan. Detta tillstånd kan ses i ett motsatsförhållande till *den normativa femininitet* som Lise Bird i sin studie såg att flickor å sin sida kunde upprätthålla då de kategoriserade sig som flickor gentemot pojkarna i klassrummet:

Tjejerna [intog] ofta /.../ en fostrande roll i relation till killarna. Ett sätt att erhålla makt och status i det klassrum där man annars sällan var verbalt synlig blev /.../att inta rollen av en sorts "lärarassistent" (Ambjörnsson 2003:62).

Även Ambjörnsson såg utifrån sin undersökning kring normativ femininitet att flickorna behandlade pojkarna: "som mindre kapabla, och samtidigt i behov av omhändertagande/...?". Denna polariserande syn på hur pojkar kan anses vara riskerar att bli stigmatiserande för pojkar och kan således också spela vidare på den syn som pojkar ofta tror sig ha kring läsning - som någonting tråkigt. Molloy (2007:13) såg inte bara att pojkarna ofta såg läsning som tråkig i sin undersökning utan även att attityderna till läsning av skönlitteratur ofta sträckte sig så långt att pojkarna inte själva längre såg sig som genuina läsare. Pojkars motstånd kan med andra ord börja redan innan de öppnar en bok.

Så utöver pojkarna och den självuppfyllande profetia som de kan utöva mot sin egen läslust finns flickorna som i sin tur måste brottas med kroppsideal och kläder. Men skolans sociala värld är naturligtvis också avhängig läraren och på hans eller hennes undervisning. Genom sina didaktiska val och val av litteraturkanon styr svenskläraren i samspel med läroplanen vilket svenskämne det är barnen måste förhålla sig till. Läroplanen för grundskolan (2011:222) formulerar följande syfte:

Undervisningen ska stimulera elevernas intresse för att läsa och skriva. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur man formulerar egna åsikter och tankar i olika slags texter och genom skilda medier.

Även läraren är en del av skolans sociala liv och som maktutövare och som demokratisk vägledare kan han eller hon även avgöra vilken självbild pojkar och flickor utvecklar som läsare. Med tanke på pojkarnas så ofta brinnande engagemang då de talar om datorspel kan det därför vara relevant att börja i detta då vi försöker omvandla pojkars motstånd till brinnande läslust. När Dysthe (1996:239) diskuterar begreppet engagemang menar hon att det dels går att applicera på eleverna dels att det är relevant att använda för att synliggöra lärarens förhållande till stoffet. Hon poängterar särskilt att: ”ingen lärare alltid kan vara äkta engagerad” och ”att vissa undervisningsformer /.../ är mer utsatta än andra när det gäller lärarens personliga förhållande till stoffet”. Därför är lärarens didaktiska överväganden och reflektioner viktiga när hon eller han exempelvis ska välja vilket stoff eleverna ska arbeta med.

Lärarens didaktiska möjligheter

När en vuxen person läst färdigt en bok som han eller hon tyckte om är det första vi gör inte att skriva en recension eller att skriva om slutet. Nej, vi vill snarare berätta om vår upplevelse för andra. En sådan liknelse gör Molloy (2007:153) då hon förklarar hur skolan ibland kan göra misstag som kan ha en förödande verkan på elevers möjligheter att ta till sig svenskämnet i hjärta. Stefan Lundström i Bergman (2009) synar förvisso bara de äldre gymnasiala läroplanernas förändring av hur lärarnas tillämpning av litteraturen i klassrummen förändrats markant under de senaste decennierna. Men han pekar också på hur utvecklingen av läsningen inom svenskundervisningen kan omöjliggöra läsningen för vissa elever (Bergman 2009:179). Han menar att:

[L]itteraturen /.../ under en överskådlig framtid [kommer] att ha en särställning i svenskämnet. Men frågan är om inte en rad nya medier borde ha det också. Den delaktighet som möter oss i medier som datorspel, rollspel, tv-serier, dokusåpor etc. är att betrakta som uttryck för ett nytt sätt att gestalta och förstå verkligheten (Bergman 2009:178).

Lundström använder sig av Keatings undervisning i *Dead Poets Society* (1989) som exempel när han vill peka på dels hur traditionella värden behöver omvärderas, dels på hur viktig lärarens egen identitet är och dels på hur den kan påverka både undervisningen och eleverna.

Ett mer meningsfullt svenskämne för pojkar

Ett första steg kan vara att fråga sig hur vi kan få pojkarna att se sig själva som läsande personer och på vilka sätt vi kan bryta invanda mönster och stigmatiserande roller hos pojkarna som de i grupp kan skapa, liknande de negativa attityder till läsning som vi kan se i undersökningen. Jerry berättade om hur datorspel är jämförbara vad gäller berättelsen i en sedvanlig bok. Med tanke på det genombrott som dator- och sedermera tv-spelet *Minecraft* fått på vissa håll inom skolans undervisning (Lärarnas nyheter 2013) och med tanke på hur eniga de fyra pojkarna är kring datorspelen som bra berättelser så behöver vi fråga oss om detta medium är ett av morgondagens alternativa föreställningsvärldar som vi bör erbjuda våra barn i skolan.

När Christina Olin-Scheller (2008:100) undersöker fiktionen i datorspelen så menar hon att det i spelens struktur ofta finns tre innehållsfält. I synnerhet det sista innehållsfältet aktionsfältet erbjuder en aktiv roll för läsaren då det ofta kräver en ergodisk läsning. Denna läsning handlar ofta om problemlösning, något som också är en viktig beståndsdel inom skolans alla verksamheter. Genom att ta till vara på sådana ingångar i arbetet inom svenskundervisningen så skulle också de datorspelsintresserade pojkarna kunna känna sig involverade och tolererade samt accepterade av svenskämnet och dess alla aktörer, det vill säga läraren och klasskamraterna. Judith Langer (2005:170) som är internationellt känd för sina studier kring just litterära föreställningsvärldar påpekar hur viktigt det är att alla litterära erfarenheter involveras inom skolans ram och att skolans mål inte bara ska vara akademiska, utan också sociala och personliga genom vilka eleverna ska utveckla människor som kan utarbeta metoder att förändra inte bara sig själva utan även världen de lever i:

Skolan måste förkroppsliga en vid syn på samhället, en som inte baseras på likriktning utan på pluralism, med rötter i olikheter. /.../ vi som medlemmar i ett allt mer mångkulturellt samhälle måste inse vikten av att höra olika röster som har tystats ner under åren, att låta dem berika dialogen och öppna upp för nya upplevelser och möjligheter. Detta kräver "hänsyn för människors särprägel såväl som en strävan efter att hitta beröringspunkter... för att kreativa ansträngningar ska kunna överbrygga avstånden och se genom den andres ögon" (Langer (2005:170)).

Det får med andra ord inte finnas några begränsningar vad gäller de texter som elever kan få lov att använda sig av för att uttrycka sin unika person och bakgrund, som pojke såväl som

flicka. Därför kan det vara viktigt att svenskläraren återkommande reflekterar över hur svenskämnet måste utvecklas så att läsningen känns mer meningsfull för pojkar.

En rekommenderad didaktisk hållning till läsundervisningen

Läsning i traditionell mening är för pojkarna något stigmatiserat eller farligt att tala gott om i grupp i den berörda klassen. Detta har blivit synligt trots att de befunnit sig i en liten grupp med fyra elever samt med en lärarkandidat.

Men läraren har en didaktisk möjlighet att anpassa undervisningen så att den vidgar synen på vad läsning kan innebära genom att undersöka pojkarnas intressesfär. Bland de här pojkarna talar de om datorspel, men det skulle som Bergman (2009:178) påpekar också kunna gälla medier som ”rollspel, tv-serier [och] dokusåpor etc.”.

Dagens kommersiellt framtagna datorspel har kanske inte en given plats i skolan men den positiva konformitet som kan uppstå kring läsningen av dessa spel borde för pojkarnas skull uppmuntras inom svenskämnet i större grad än idag. Det råder förvisso stor diskrepans mellan vad pojkarna säger sig göra och vad de verkligen gör. Men eftersom elevernas attityder och beteenden kring just datorspel verkar utgöra en för pojkarna godtagbar grund till skillnad från traditionell litteratur så kan vi redan i ett tidigt stadium av svenskämnet införa vad som ju redan fångat pojkarnas intresse då vi arbetar med känslor, åsikter och fantasi. Eftersom pojkarna själva beskriver sin läsning av böcker som en obefintlighet så riskerar läsning i vidare mening att kopplas till de traditionella böckerna snarare än till de upplevda erfarenheter som utvecklar deras kognitiva förmågor. I jämförelse med böcker uppstår det således en stark kontrast till datorspelen som kan leda till en fortsatt låg status hos det medium som många pojkar idag eftertraktar. Istället skulle datorspelens världar tydligare kunna bidra till en positiv konformitet bland pojkarna överlag och därför erbjuda en alternativ väg till ökad läsning för pojkarna.

Tänkbara hinder för ett ökat införande av de interaktiva världarna i svenskämnet kan vara många och hur det skulle se ut i praktiken är inte helt självklart. Datorspelen som idag oftast riktas till barn och tonåringar handlar ofta mer om utmaningar i form av tävling och konsumtion än om läsning och fantasiutveckling. Spelandet blir mer likt en tävling i matematik än om att upptäcka en ny berättelse. Men de tekniska framstegen når heller inte riktigt fram till skolans ofta så långsamma förändringsprocesser, för att inte tala om vilken kanon skolan upprätthåller enbart genom skönlitteratur. Det finns litteratur som baserar sig på

spelens världar men de existerar enbart skrivna på engelska liksom spelen och saknar därför möjligheten att räknas in över huvud taget till svenskundervisningen.

Även lärarens läserfarenheter kanske kan utgöra ett anmärkningsvärt hinder eller spela en viktig roll då olika former av litterära föreställningsvärldar ska förmedlas i undervisningen. En svensklärare bör vara en läsande sådan av traditionell litteratur, men till vilken grad läraren bör vara införstådd i hur datorspelen fungerar och utvecklas är inte en lika tydlig självklarhet idag. Lärarens personliga förhållande till det nya kan vara avgörande och spegla den bild samhället i stort delar. Därför blir lärarens didaktiska överväganden och reflektioner viktiga när hon eller han ska välja vilket stoff eleverna ska arbeta med.

Som svensklärare bör du därför välja mellan att bryta mot den egna uppfattningen om vad vi idag uppfattar som passande stoff till svenskundervisningen och mellan att själv bli en i bredare mening "läsande lärare". Efterhand som de interaktiva världarna också breddas till att i större grad inkludera andra målgrupper än den prioriterade målgruppen "unga pojkar" kommer även skolans värld att bredda sin anpassning till att inkludera alla elevers lust till läsning. För pojkar älskar också att läsa - lika mycket som flickor älskar att spela datorspel. Skolan kommer därför behöva ställas om till att bli en plats för inspiration och fantasi snarare än en plats för enbart en traditionellt litterär kanon. Detta kan vi vara ganska övertygade om.

Referenser

Litteratur

- Ambjörnsson, Fanny (2003). *I en klass för sig*. Ordfront förlag: Stockholm.
- Angelöw, Bosse & Jonsson, Thom (2000). *Introduktion till socialpsykologi*. Studentlitteratur: Lund.
- Bergman, Lotta (red.) (2009). *Makt, mening, motstånd*. Liber AB: Stockholm.
- Bird, Lise (1992). *Girls and Positions of Authority at Primary Schools*. I: S. Middleton & A. Jones (red.). *Women and Education in Aotearoa*. Bridget William Books: Wellington. I: Ambjörnsson (2003). *I en klass för sig*. Ordfront förlag: Stockholm.
- Björnsson, Mats (2005). *Kön och skolframgång, tolkningar och perspektiv*. Myndigheten för skolutveckling. Liber Distribution: Stockholm.
- Dysthé, Olga (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Studentlitteratur: Lund.
- Hermerén, Göran (1996). *Kunskapens pris. Forskningsetiska problem och principer i humaniora och samhällsvetenskap*. Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet: Lund.
- Johansson, Bo och Svedner, Per Olov (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen – Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Kunskapsföretaget i Uppsala AB – Läromedel och utbildning: Uppsala.
- Langer, Judith (2005). *Litterära föreställningsvärldar - Litteraturundervisning och litterär förståelse*. Bokförlaget Daidalos AB: Göteborg.
- Molloy, Gunilla (2007). *När pojkar läser och skriver*. Studentlitteratur: Lund.
- Olin-Scheller, Christina (2008). *Såpor istället för Strindberg? - Litteraturundervisning i ett nytt medielandskap*. Bokförlaget Natur och kultur: Stockholm.
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Ordfront AB: Västerås.

Internet

Lärarnas nyheter. Med Minecraft möts vi på elevernas arena. Artikel från den 18 februari 2013.

<http://www.lararnasnyheter.se/alfa/2013/02/18/minecraft-mots-vi-pa-elevernas-arena> (2014-11-04).

Nationella sekretariatet för genusforskning:

<http://genus.se/meromgenus/teman/skola/skolprestationer/kunskapsoversikt--konsskillnader-i-skolprestationer-och-pojkar-i-utbildning/> (2014-09-11)

Statistiska centralbyrån (2014). *Utbildningsstatistisk årsbok 2014*.

http://www.scb.se/Statistik/_Publikationer/UF0524_2013A01_BR_05_UF01BR1301.pdf (2014-09-11)

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer – inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2014-10-10)

Bilaga 1 – Information till målsman

Till målsman för elev i X9. Information kring enkät och intervju till examensarbete.

Hej,

Jag heter Magnus Larsson och kommer under första halvan av höstterminen att arbeta med mitt examensarbete med hjälp av Xxxxxx Xxxxxx och klass X9. Fokus för min undersökning ligger på hur läroplaner, undervisningsformer och undervisningsmiljöer ser ut i förhållande till elevernas egna tankar kring hur svenskundervisningen tilltalar dem i olika moment.

Jag kommer att dela ut en enkät till hela klassen som syftar till att stå som underlag för att ett urval på 5-6 elever ska kunna göras inför efterföljande parintervjuer. Detta urval, baserat på elevernas åsikter, görs för att jag ska kunna undersöka elevernas olika möjliga perspektiv på svenskundervisningen, såsom litteratur och skrivuppgifter. Både enkäten och intervjun handlar alltså främst om elevernas egna tankar och upplevelser kring svenskundervisningens utformning och innehåll. Jag har valt att arbeta med X9 på grund av att de känner mig sedan tidigare samt därför att jag har god kontakt med Xxxxxx, som varit min handledare under min lärarutbildning sedan 2010.

Din elev har tackat ja till att delta i undersökningen, och jag ber dig återkomma till Xxxxxx senast tisdagen den 16 september ifall du misstycker till att ditt barn deltar. Enkätundersökningen genomför jag vecka 38 och gruppintervjun med 5-6 elever under vecka 40. Hela arbetet följer de fyra forskningsetiska principerna som består av: Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Se nedan eller läs mer på <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2014-09-08).

Informationskravet – Jag informerar om uppgiftens syfte för alla deltagare.

1. Forskaren skall informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras deltagande. De skall därvid upplysas om att deltagandet är frivilligt och om att de har rätt att avbryta sin medverkan. Informationen skall omfatta alla de inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta.

Samtyckeskravet – Eleven och målsman har rätt att självständigt bestämma villkoren.

2. Forskaren skall inhämta uppgiftslämnarens och undersökningsdeltagares samtycke. I vissa fall bör samtycke dessutom inhämtas från förälder/vårdnadshavare (t.ex. om de undersökta är under 15 år och undersökningen är av etiskt känslig karaktär).
3. De som medverkar i en undersökning skall ha rätt att självständigt bestämma om, hur länge och på vilka villkor de skall delta. De skall kunna avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem.
4. I sitt beslut att delta eller avbryta sin medverkan får inte undersökningsdeltagarna utsättas för otillbörlig påtryckning eller påverkan. Beroendeförhållanden bör heller inte föreligga mellan forskaren och tilltänkta undersökningsdeltagare eller uppgiftslämnare.

Konfidentialitetskravet – Alla namn kommer att ändras (fingeras) för att uppnå fullständig anonymitet.

5. All personal i forskningsprojekt som omfattar användning av etiskt känsliga uppgifter om enskilda, identifierbara personer bör underteckna en förbindelse om tystnadsplikt beträffande sådana uppgifter.
6. Alla uppgifter om identifierbara personer skall antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att enskilda människor ej kan identifieras av utomstående. I synnerhet gäller detta uppgifter som kan uppfattas vara etiskt känsliga. Detta innebär att det skall vara praktiskt omöjligt för utomstående att komma åt uppgifterna.

Nyttjandekravet – All insamlad information kommer enbart att användas för detta specifika examensarbete.

7. Uppgifter om enskilda, insamlade för forskningsändamål, får inte användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften.

8. Personuppgifter insamlade för forskningsändamål får inte användas för beslut eller åtgärder som direkt påverkar den enskilde (vård, tvångsintagning, etc.) utom efter särskilt medgivande av den berörda.

Bilaga 2 – Enkäten till eleverna

Enkät till examensarbete, Magnus Larsson

Elevens förnamn:

På rasterna:

När du har rast, vad brukar du göra då? Nedteckna högst tre (3 st) aktiviteter.

När du har rast, vad skulle du helst vilja göra då? Nedteckna högst tre (3 st) aktiviteter.

Om du fick ändra på någonting i skolan (ex. miljöer, tidsåtgång, aktiviteter, tillgång till föremål), vad skulle det då vara?

Läsning och skrivning:

Hur många böcker läser du ungefär genom skolans undervisning per år?

Hur många böcker läser du ungefär under din fritid per år?

Tycker du om att läsa skönlitterära böcker?

Tycker du om att läsa faktabaserade böcker?

Vilka genrer läser du helst?

Vilka genrer tycker du mest om att skriva?

Svenskämnet och andra ämnen i skolan:

Vad tycker du är roligast att göra på svensklektionerna?

Vilket ämne tycker du att du har lättast för i skolan? Välj endast ett (1 st) ämne.

Vilket ämne tycker du är roligast i skolan? Välj endast ett (1 st) ämne.

Tycker du att det gör skillnad om läraren är man eller kvinna? Om ja, berätta gärna kort varför. [Här fanns det ursprungligen mer plats för eleverna att skriva, något som inte går att återskapa i efterhand eftersom både huvudfot och bilagans rubrik har tillkommit]

Bilaga 3 – Frågeunderlag till intervjun

- Jag vill att ni håller det vi säger här utom räckhåll för alla andra. Målsman har däremot rätt att få höra hur intervjun gått till väga.
- Ingen annan än jag och möjligtvis högskoleexaminatorn kommer att höra inspelningen. Sedan kommer den att destrueras.
- Jag vill att ni försöker svara så detaljerat och utförligt som möjligt. Själv vill jag höras så lite som möjligt.
- När en talat får gärna nästa fortsätta med att förklara sina åsikter och tankar.
- Jag söker inga svar som jag klassar som rätt eller fel. Däremot vill jag gärna höra era olika svar på varje fråga.
- Det är viktigt att ni talar tydligt och lagom fort samt en i taget så att ljudinspelningen blir bra.

Inledande "lätt" diskussion

Svensklektionens roligaste stunder (eller tråkigaste)

Berätta lite om när svenskämnet är som roligast!?

På vilka sätt kunde ämnet tilltala dig bättre?

Läsning (hemma och i skolan)

Hur ser ni på den egna läsningen hemma?

Hur ser ni på den egna läsningen i skolan?

Hur skulle skolan kunna bli bättre för att utöka pojkars läsning tror ni?

På vilka andra sätt tar ni in fantasi och nya tankar? (hobbies)

Tankar om pojkar & flickor i skolan

Berätta lite om hur ni tycker att skolan som plats passar eller inte passar pojkar (och flickor).

Kan du känna dig orättvist behandlad av skolan för att du är pojke? På vilka sätt?

Tror ni att pojkar och flickor trivs lika bra i skolan?

Aktivitet/inaktivitet i skolan

Hur mycket rör ni er under er fritid?

Hur mycket rör ni er under skoltid?

Är du ofta trött och/eller rastlös? Isf, hur kan det komma sig tror du?

Berätta om hur mobiltelefoner påverkar dig och din vardag i skolan.

Lärarnas könstillhörighet

Berätta lite om skillnader mellan kvinnliga och manliga lärares undervisning.

Kan det spela någon roll för pojkars resultat att läraren är kvinna eller man? Varför inte tror du, eller om ja, isf på vilka sätt?

Avslutande lätt diskussion:

Varför är det viktigt att man läser tycker du?